

Thuanus nagy világtörténeti művének magyar vonatkozásai, ha nem is gazdagítják jelentékenyen hazai történetünk anyagát, a külföldi segélyhadakról szóló adatai értékesek és egészben véve tanuságos arra nézve, hogy nyugati Európa mily mértékben érdeklődött a magyarországi viszonyok, főként a török háborúk iránt.

3. Dési Daday Dezső: Adalékok a Tapolcát környező tájnak és Tapolca fejlődésére való befolyásának gazdaságföldrajzi ismertetéséhez.

A Bakony túlnyomólag triaszkorú tömegeit tektonikus vetődések darabokra szabdalták s ily vetődés sülyedés hozta létre Tapolca környékét, egy délre lejtősödő medencét, mely alapján a Balatonra támaszkodik, nyugaton az Edericsi-, keleten az Őrsi-hegy között, északon pedig felnyúlik az Agár-tetőig. A medencébe a szarmát-mediterrán, később pedig a pannóniai-pontusi tenger hatolt be, agyagos, kavicsos, homokos rétegeket rakván le, melyeken a fiatal harmadkorban bazaltvulkánok törtek át.

Szerkezetileg három részre tagolhatjuk vidékünket. Tapolcától északra erősen defladált, meszes-dolomitos, helyenkint kavics-homok borította táj terül el, melyen a karsztosodás tipikus jelenségei (barlangok, töbrök, búvó patakok) nyilvánulnak, délebbre egészen a Balatonig jóval alacsonyabb a térszín s ez a feltöltődés stádiumában lévő vizenyős területet alkot, helyenkint tekintélyes tőzegetakaróval. Ennek a két, szerkezetileg jól elkülöníthető térszíni formának aztán a medence egykori magasságát feltüntető szigetszerű bazalterupciók adják a jellemző képét, mint harmadik szerkezeti rész.

A geológiai korszakok változatos klimatikus viszonyai erősen rányomták bélyegüket e tájra s a víz kémiai és mechanikai hatásán kívül a szél munkájának kell tulajdonítanunk a mai szerkezeti és lehordási stádium kialakulását. E tájon a kétszer denudált térszín esetével van dolgunk, melyben a szél egyrészt a térszínnek a csupasz mészkőig való lehordásával, másrészt szélbarázdákkal, sarkos kavicsokkal s a bazalt típusos lekoptatásával működött közre. Ezenkívül azonban a feltöltődés

munkáját sem szabad elmellőznünk, mint amely szintén hozzájárult ahhoz, hogy a mai stádiumban a lokális energiatényezők mellett a földrajzi helyzet Tapolcának gazdaságföldrajzi szempontból nagy előnyt biztosítson.

A vízrendszer kialakulása szempontjából a vidéknek a Balaton felé lejtősödő-medenceszerű jellege a legfőbb momentum. Az Eger-víz, a Tapolca közepén elterülő tó vizét lecsapoló Tapolca, a helyenkint bűvópatak-szerű Séd, a Viszlói-, Világos- és Lesence-patak mind a Balatonba juttatják vizüket. A Viszlói-patak gyenge bifurkációt létesít a Kisalföld vízterületével a Balaton-vidék javára. A vízrajzi viszonyok szempontjából megemlítendő az a gazdaságföldrajzi érdekesség, hogy Tapolcától északra a karsztos-jellegű területen a vízhiány, attól délre a vízbőség a jellemző, ami a településnél korlátozó befolyást gyakorol mindkét esetben. Nem áll távol a valóságtól az a föltevés, hogy Tapolca mai területének betelepítéséhez az itt a felszínre bukkanó langyos vizű forrás adta egyik indító okát. Haláp község települését is állandó vizű forrása indíthatta meg. Az ettől északabbra elterülő, vízben szegény tájon messze föl nincsen település. A Tapolcától délre elterülő, mocsaras, hajdan Balaton borította vidéken a vízbőség gátolja a települést.

A vízrendszernek a közlekedésben való szerepét illetően Tapolca környékén nem a vízmennyiség játsza a főszerepet, hanem az a tény, hogy a környék patakjai a hegyeken és erdőkön átvezető völgyek létrehozásával megintatták a legközelebbi és legkönnyebb közlekedési irányokat, melyek mentén az utak és vasútak létesültek.

A vízrendszernek a gazdasági tevékenységre gyakorolt hatásánál egyrészt az öntözőművek létesítését (Haláp, Gyulakeszi, Szigliget), továbbá a halgazdaságot (Lesenceistvánd), másfelől a lecsapoló, kiszárító tevékenységét kell kiemelnünk, amire a Tapolcától délre elterülő mocsaras táj lecsapolását hozhatjuk példának.

A talajt illetően vidékünk igen változatos képet mutat. Az északi oldal meszes-dolomitos térszine egyrészt vízviszonyainál, másrészt kémiai alkotánál fogva csak igen hosszú idő múlva kerül abba a stádiumba, hogy a termelés szempontjából használható legyen. E vidéken nagyon régen erdők voltak, de kiirtásuk után — a Karszt példájára — ma csak silány legelőül

szolgálnak, néhol egy-egy pászta szántófölddel. A déli oldal talajneve iszapos-agyagos keverék; nagyfokú humuszképződéssel s helyenkint tözegréteggel. A bazalterupciók mállásából képződő talaj kitűnő termőföld s főképp szőlőt termel.

A vidék ősi növénytakaróját illetőleg nem lesz nehéz restaurálni a múlt idők képét. Valószínű, hogy a bazaltmálladékú, homokos, agyagos és meszes területeken nagy kiterjedésű erdők lehettek, cser- és tölgyfákkal, mely tény később az embernek a főleg a szőlőtermeléssel összefüggő kádármesterségnél a dongaanyag szolgáltatásával, másrészt a cserháj kitermelés és tüzelőfa révén a megélhetést mozdította elő. A vizenyős térszín valószínűleg a nád, sás és gyékény tömegével borított tipikus mocsarat alkothatott, melynek szárazabb pontjain lassankint a vízkedvelő fanemek telepedtek meg.

A primitív embernek Tapolca környékén való megtelepülését az elsőrendű létfenntartási szükségletek kielégíthetősége indította meg. A környék improduktív való kihasználásánál tehát elsősorban a halakban dús Balaton, másrészt a fában gazdag s vadhúst bőven szolgáltató erdőség érintkező helye, a mai Lesenceistvánd és Diszel vonalába eső hely, tehát a mészkőplató pereme szolgált települő helyül, hol ezenfelül az állandóan bővizű forrás is nagy vonzóerőt gyakorolhatott s kellő védelmet is nyújtott. A megélhetési lehetőség itt oly nagy arányú volt, hogy nagyobb létszámú telep is keletkezhetett.

A leteleplők öntudatlan kísérletezésével indulhatott meg az ősi vegetációnak gazdasági irányba való fejlesztése, később azonban ezt a tevékenységet a megélhetés gondjai irányíthaták s a talaj és éghajlati viszonyok megalkuvást nem ismerő módon céltudatosá tették. Az erdők irtásával lépést tartott a talaj megművelése s a természetett növények intenzív elterjesztése. Másfelől azonban a vizenyős térszínen a lecsapolás okszerű alkalmazása hódított újabb és újabb területeket a produktív kihasználás céljaira, úgy hogy a Balaton felé néző vidéken lassankint okszerű takarmánytermelés, majd a zöldség- és gabonatermelés vett lendületet s ahol még pár évtizeddel előbb beláthatatlan nádasok terültek el, ma kiválóan művelt földeket találunk, fényesen igazolva azt, hogy az ember gazdasági tevékenysége a természetes, ősi növénytakarót mennyire képes megváltoztatni.

Tapolca környékének ásványi kincsei sorában a jelenben a bazalt, a kiváló agyag, az elsőrendű mészkő, az üveggyártáshoz alkalmas homok és újabban a tőzeg s a bauxit szerepét kell kiemelnünk, melyek révén a környék lakosságának nagy része állandó kenyérkeresethez jut s e tény mint helyi energia-tényező szerepel.

A vidék növényi termékei — az eddig vázoltakból kifolyólag — elég nagy változatosságot mutatnak s gazdaságföldrajzi szempontból kiváló szerepet játszanak. Azonban meg kell állapítanunk, hogy főképp a szőlőkultúra nyomta rá bélyegét az egész környékre ugyannyira, hogy ma már nemcsak a bazalt-vulkánok lejtői, hanem még a homokos területek nagy része is ezzel van borítva s elmondhatjuk, hogy vidékünk a szőlőművelés egyik klasszikus helye már a római kortól kezdve. A szőlőn és termékein kívül azonban csak a gyümölcs, a fa és a természetes takarmányok bírnak fontossággal a kivétel szempontjából, a kenyérmagvakat azonban, a szőlő javára, oly kis mértékben termelik, hogy a környék behozatalra szorul.

Az állattenyésztést illetőleg utalnunk kell arra a körülményre, hogy a bőséges takarmánykészletek folytán a nyugati fajta szarvasmarha tenyésztés lendült föl vidékünkön s az erdők közelsége a sertéstartást mozdítja elő. Elég nagy fontosságú a ló- és juhtenyésztés is, azonfelül még az egyre nagyobb tért hódító méhészetet és a mesterséges halgazdaságot kell felemlítenünk.

Tapolca környékének közlekedési szervezetét illetőleg elsősorban a természeti adottságok által nyújtott közlekedési lehetőségeket kell megemlítenünk, azaz a völgyekben önként kinálkozó alkalmas útvonalakat, melyek révén a település nagyobb mértékben indulhatott meg. Viszont azonban a települések természeti és politikai fontossága is visszahatást gyakorolt a közlekedésre. Addig míg Tapolcát, jelentéktelenségénél fogva, legfeljebb csak azért érintették az útvonalak, mert errefelé esetleg rövidebb útvonal nyílt volna valamerre, addig ma valósággal ő maga szívta fel nagy környéknek minden forgalmát s maga is önálló góccá lett. A természetes útvonalak sorában a Lesence- és Viszlói-patak, valamint az Eger-víz völgye bírnak fontossággal, továbbá a medence peremének az a része, hol a talaj viszonyai a közlekedést nem gátolták. A természetes

útvonalak kialakulása a római korban vette kezdetét s Keszthely, Veszprém, Szombathely, Győr és Székesfehérvár közötti utak metszéspontjába esett Tapolca. A későbbi korban Tapolca, mint vonzási centrum, már a környék lejtési viszonyai alapján is útcsomósodási ponttá fejlődött, melyben a kör sugarainak megfelelően 14 irányból összefutó utak egyesülnek. A természet által nyújtott lehetőségeket a vasúti vonalak kiépítése később még fokozta s a mai 3 irányból összejövő vasúti összeköttetés — az országúttal együtt — nagyban emeli Tapolca fejlődését.

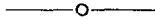
A települési viszonyokat tekintve már a primitív korban is abban a helyzetben volt vidékünk, hogy előnyeinel fogva a megélhetést lehetővé tette, amiben legelsősorban a létfenntartás ösztöne, az élelemszerzés szerepelt, mert egyfelől a Balaton, másfelől a Bakony bőven szolgáltatta a halat, vadat, azonfelül az állandó vizet szolgáltató forrást is megtalálta s a védelemben sem volt hiánya az embernek. A népesség szaporodásával és a foglalkozási ágak differenciálódásával kapcsolatban azonban később az ősi foglalkozás, a vadászat és halászat kezdett veszteni jelentőségéből s mellette a földművelés és állattenyésztés felé fordult a figyelem. Az állattenyésztéshez a bő legelők és kaszálók adták meg a létalapot, míg a földművelést a medence peremének enyhe lejtésű dombjai mozdították elő. A településnél a lakóházak felépítéséhez a helyi energiatényezők, a fa és mészkő bősége nem okozott gondot, míg a kenyérmagvak feldolgozásánál a vizek esése a malmok létesítésére adott alkalmat s vidékünk malmai ma is nagy forgalmat bonyolítanak le. A természetes népszaporodás később egyrészt az erdővel borított területnek szántófölddé váló átalakítását tette szükségessé, másrészt a vizenyős területek lecsapolására s ezeknek az intenzív gazdálkodásba való bekapcsolására szolgáltatott okot. Újabb helyi energiatényezővé váltak később a bazalterupciók, melyek egyrészt a szőlőművelés megindítását tették lehetővé, de később a bazaltnak termésköként való kitermelése által (épületkő, útburkoló) a lakosság megélhetéséhez számottevő tényezőként járulnak. Lassankint az iparosodás és a kereskedők megtelepedése is együtt járt a környék előrehaladásával s ezzel kapcsolatban mindig újabb és újabb helyi energiatényezők léptek előtérbe, melyek mind magasabb fokra emelték Tapolcát s a

környéknek eme a természettől is eleve kijelölt gócpontját minden tekintetben előnyösebb helyzetre emelték.

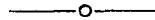
Tapolca fejlődésének a mai stádiumig való emelésében azonban a helyi energia tényezőkön kívül, de ezekkel szoros kapcsolatban, a helyzeti energiák is igen nagy befolyást gyakoroltak. Ebből a szempontból egyfelől a természetes útsömösödést hozhatjuk fel, másrészt arra a tényre kell rámutatnunk, hogy nagy környékkereskedelmét van hivatva lebonyolítani.

Nem mellőzhetők el azonban a politikai (járási székhely) és a történelmi (mezővárosi rangra emelés, vásár jog) tényezők sem, úgy hogy ezáltal Tapolcának a környék települései fölött oly fölényes helyzete alakult ki már a múltban is, mely a jövőbeli fejlődésnek szép perspektíváját mutatja.

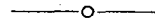
Bár föltehető és előrelátható, hogy a helyi energiatényezők egyike-másika gyöngülni is fog, sőt kimerül, — még mindig megmarad az elvitathatlanul kedvező helyzeti energia, melynek birtokában Tapolca a Balaton-vidék egyik legenergikusabb települése fog maradni.

4. Devich Mária: Piramus és Thisbe a magyar irodalomban.

5. Dávid György: A magyar protestántizmus helyzete III. Károly alatt.

6. Fülöp Klára: Horatius hatása újabb irodalmunkra. 1924.

A dolgozat bevezetésében a szerző az író olvasmányainak szellemi fejlődésére gyakorolt hatását fejtegeti, azután röviden vázolja Horatiusnak a magyar költőkre, különösen a deákos iskola költőire tett nagy hatását. Úgy a régi, mint az újabb deákos iskola költőivel azért foglalkozik ilyen röviden, mert Horatiusnak ezekre gyakorolt nagy hatása Császár Elemér és mások összefoglaló irodalomtörténeti értekezéseiben már fel van dolgozva, sőt külön monográfiák foglalkoznak pl. Horatiusnak Berzsenyire, Kazinczyra stb. gyakorolt befolyásával.